

Św. Tomasz z Akwinu – filozof scholastyczny

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Ilustracja interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

A close-up photograph of a statue of St. Thomas Aquinas. The statue is made of a dark material, possibly bronze or stone, and shows the head and shoulders of the saint. He has a serious expression, looking slightly upwards and to the left. He is wearing a dark, heavy robe with a large, ornate, light-colored collar that has intricate gold or yellow patterns. The background is dark and out of focus.

Św. Tomasz z Akwinu – filozof scholastyczny

Statua św. Tomasza z Akwinu, San Esteban, Salamanka
Źródło: Lawrence OP, Flickr, licencja: CC BY-NC-ND 2.0.

Zapoznając się z filozofią chrześcijańską czy filozofią średniowieczną, można spotkać się ze stwierdzeniami, że św. Tomasz z Akwinu był jednym z ich najwybitniejszych przedstawicieli, jeśli w ogóle nie najwybitniejszym. Opracowania podkreślają przy tym, że miał przemożny wpływ na rozwój scholastyki, dzięki czemu jego rola w historii filozofii jest nie do przecenienia. Czym zatem jest scholastyka i jakie poglądy wygłosił wspomniany święty, że przypisuje mu się tak doniosły udział w rozwoju myśli filozoficznej?

Twoje cele

- Zdefiniujesz scholastykę.
- Przedstawisz wpływ arystotelizmu na filozofię św. Tomasza.
- Przeanalizujesz koncepcję „pięciu dróg” św. Tomasza.
- Porównasz argumenty św. Anzelmą i św. Tomasza na istnienie Boga.

Czym jest scholastyka

Sama nazwa „scholastyka” nawiązuje do greckich terminów *schole*, czyli „szkoła”, i *scholastikos*, oznaczającego tyle, co „szkolić”, „nauczać”. Jest to jeden z najbardziej niejednorodnych terminów filozoficznych, spróbujmy więc go dookreślić. Mianem scholastyki określano średniowieczny system nauczania i szkolnictwa, który wraz z biegiem stuleci przeszedł szereg zmian. Co ważne z naszej perspektywy, przyjęło się również w ten sposób nazywać nowo uprawianą filozofię. Jako że była to epoka, w której główny nacisk kładło się na rozważania **teologiczne**, scholastyka intuicyjnie powinna nam się kojarzyć z zagadnieniami relacji rozumu do wiary, tłumaczenia prawd objawionych za pomocą terminologii i rozumowań filozoficznych, prób racjonalnego dowiedzenia istnienia Boga itp.

Orygenes

Patrystyka jest okresem pierwszych wieków istnienia chrześcijaństwa, przypadających na działalność ojców założycieli Kościoła. Do ich grona zaliczany jest m.in. Orygenes (ok.185–254), komentator Pisma Świętego, jeden z największych teologów początkowej fazy chrześcijaństwa. Warto wiedzieć, że (podobnie jak w przypadku innych przedstawicieli patrystyki) działał on w trakcie formowania się głównych dogmatów chrześcijaństwa, przez co paradoksalnie niektóre jego tezy stały się z czasem herezjami. Należy do nich m.in. teoria preegzystencji duszy, a więc pogląd, że dusze zostały stworzone

Warto przypomnieć, że u zarania chrześcijaństwa działali ojcowie założyciele Kościoła, którzy częstokroć w swych rozważaniach powoływali się na rozumowania greckich myślicieli, zwłaszcza zaś Platona. Ten nurt chrześcijańskiej filozofii (zapoczątkowany w antyku, ale wciąż popularny na początku średniowiecza) zwiemy patrystyką (łacińskie *patres* oznacza „ojcowie”). Z kolei scholastyka (zwłaszcza w swej formie dojrzałej) czerpała całymi garściami z **arystotelizmu**. Podkreślamy ten fakt, gdyż w niektórych opracowaniach znajdujemy czysto intuicyjne rozumienie terminu „scholastyka”, który swym zasięgiem obejmuje także patrystykę, jednak zdecydowanie powinniśmy (zwłaszcza w rozważaniach stricte filozoficznych) odgraniczać patrystykę (wczesny nurt filozofii chrześcijańskiej, bazujący głównie na platonizmie) od scholastyki (nurtu późniejszego, który ochoczo nawiązywał do filozofii Stagiryty). Zagadnienia opisane powyżej mogą zdawać się nieco pogmatwane, jednak sytuacja nabiera klarowności, gdy rozważymy je na konkretnym przykładzie. Najlepiej służy temu koncepcja

przez Boga u początków świata i przed faktycznymi narodzinami człowieka preegzystują w niebie.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

najwybitniejszego scholastyka – św. Tomasza z Akwinu.

Św. Tomasz i scholastyka

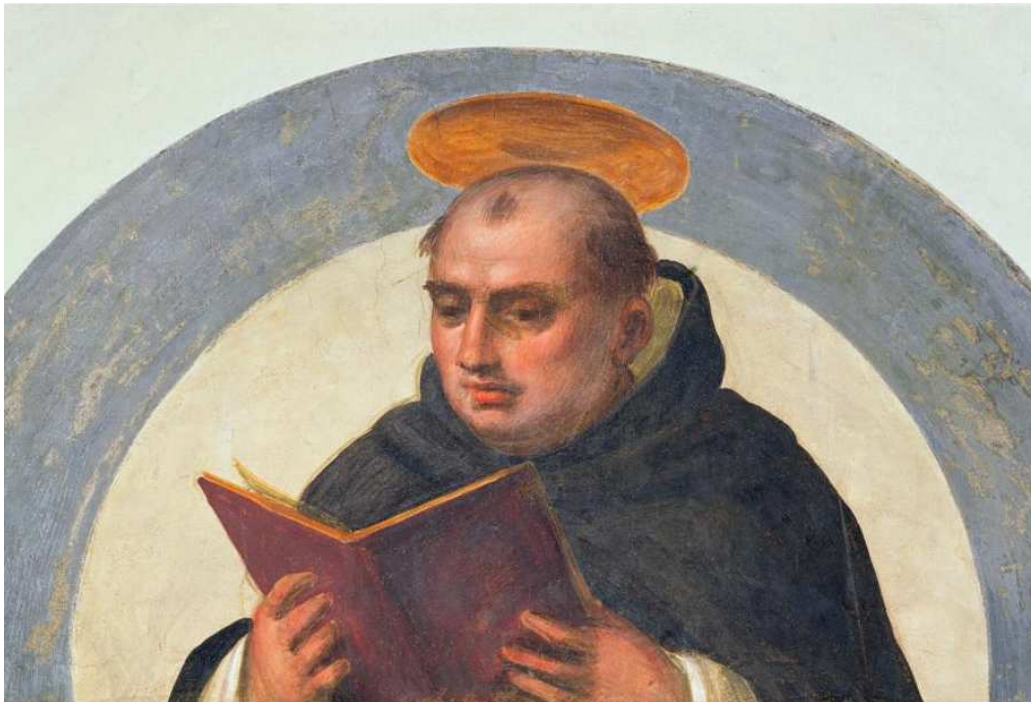
Od swego zarania filozofia chrześcijańska wyrażała ambiwalentny stosunek do filozofii greckiej. Z jednej strony myśliciele chrześcijańscy doceniali doniosłość, przenikliwość i rozmach myśli helleńskiej, z drugiej – towarzyszyła im pewna doza nieufności, widzieli w niej bowiem przejaw pogańskiego rozumienia świata. Przekładało się to zresztą na rozważania o relacji rozumu do wiary, filozofii do teologii, prawdy filozoficznej (naukowej) do prawd objawionych. Można w uproszczeniu powiedzieć, że przed wypracowaniem stanowiska św. Tomasza w filozofii chrześcijańskiej obowiązywało podejście św. Augustyna, w myśl którego rozum musi podporządkować się wierze i służyć jej w opisywaniu prawd objawionych. Ważniejsze od życia doczesnego jest bowiem życie wieczne, od prawd nauki – prawdy wiary, zaś rozum ludzki zawsze jest ograniczony, skończony, „mierny” w zestawieniu z umysłem Boga. Tak utrwaliło się podejście wyłożone w obiegowej maksymie: *philosophia ancilla theologiae*, czyli „filozofia niewolnicą teologii” (lub też „służką”, jak próbuje się dziś nieco osłabić znaczenie łacińskiego *ancilla*). Podejście takie zmodyfikował św. Anzelm, wykładając swe słynne *fides quaerens intellectum* („wiera poszukująca rozumu” czy też „wiera poszukująca zrozumienia”), w myśl którego rozum jest dla wiary czymś niezbędnym, aby stała się wiarą prawdziwą. Nie wystarczy bowiem przyjąć i umiłować prawdy boże, trzeba jeszcze – na ile pozwalają nam zdolności ludzkiego rozumu – starać się je racjonalnie przeniknąć. W ten sposób rozum zostaje niejako „zrehabilitowany”, wciąż jednak jest podporządkowany wierze.

Philippe de Champaigne, św. Augustyn z Hippony, ok. 1645–1650

Najwybitniejszym przedstawicielem patrystyki jest bez wątpienia św. Augustyn z Hippony (354–430), filozof chrześcijański, teolog, twórca pierwszej koncepcji, która w sposób harmonijny, spójny i zamknięty łączy w sobie rozważania filozoficzne i chrześcijańskie dogmaty. Jak większość filozofów okresu patrystyki powoływał się w swych rozważaniach na koncepcje filozoficzne Platona. Zainteresowanie Arystotelesem pojawia się dopiero wraz ze scholastyką i znajduje swoją najpełniejszą realizację u św. Tomasza z Akwinu.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Fra Bartolomeo, *Św. Tomasz*, 1510–1511

Św. Tomasz z Akwinu (1225–1274). Filozof scholastyczny, teolog Kościoła katolickiego, wybitny myśliciel średniowieczny i dominikanin. Ze względu na doniosłość swych rozważań filozoficznych, ale także ich prostotę, przejrzystość i lekkie pióro bywał nazywany *doctor angelicus*, czego najwłaściwszym tłumaczeniem byłoby: „anielski uczony”.

Źródło: Fra_Bartolomeo, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

Nową perspektywę w powyższych rozważaniach zaprezentował dopiero w XIII w. św. Tomasz, który – oddając się pogłębionym studiom filozoficznym – doszedł do wniosku, iż chrześcijanin nie musi postrzegać myśli greckiej jako drogi wiodącej jego rozważania na manowce. Antyczni Grecy byli bowiem wielkimi myślicielami, którzy doskonale rozwinęli metody badawcze, terminologię filozoficzną i zajmowali się w zasadzie wszystkimi zagadnieniami, jakie nurtują ludzi także dzisiaj. Byli po prostu w tej sytuacji, że nie poznali prawd objawionych, gdyż urodzili się przed Chrystusem. Nie oznacza to jednak, że ich osiągnięcia są bez znaczenia. Nawet więcej – ich najważniejsze odkrycia mogą służyć chrześcijańskiej wierze. W ten sposób św. Tomasz wypracowuje nowy paradygmat, w myśl którego wiara i rozum, teologia i filozofia stają się równorzędne i konieczne sobie potrzebne. Metodologia i osiągnięcia filozofii są niezbędne dla teologii, a prawdy objawione, badane przez teologię, stają się ostatecznym celem filozoficznych rozumowań. Rozum podbudowuje prawdy wiary, zaś wiara wskazuje ścieżki i cele rozumu. Do dziś mówimy, że tomizm (czyli scholastyka w wykonaniu św. Tomasza) uznaje rozum i wiarę za „dwa skrzydła tego samego ptaka”.

Św. Tomasz i nawiązania do Arystotelesa

Jest rzeczą powszechnie wiadomą, że Akwinata uważał system Arystotelesa za najdojrzalszy i najdoskonalszy w filozofii greckiej, własny zaś wniósł dzięki chrześcijańskiej

reinterpretacji podstawowych pojęć i twierdzeń, jakie wypracował Stagiryta. Wyniki rozważań Akwinaty okazały się na tyle wartościowe dla myśli chrześcijańskiej, że w zasadzie od tej pory scholastyka będzie utożsamiana z tomizmem, a więc filozofią św. Tomasza.

Arystoteles

Jeśli pojęcie scholastyki potraktujemy jako nazwę nurtu filozofii średniowiecznej, to można śmiało powiedzieć, że była ona dojrzałą formą filozofii wieków średnich, która pełnymi garściami czerpała z filozoficznego dorobku Arystotelesa ze Stagiry, a jej największym przedstawicielem był św. Tomasz Akwinata. W znaczeniu potocznym zaś oznaczała system nauczania (szkolnictwa) powszechny w średniowieczu, zwłaszcza w jego dojrzałej i schyłkowej fazie. W znaczeniu intuicyjnym (które nie jest zbyt ostre i bywa ujmowane za szeroko) mianem scholastyki określa się całą filozofię chrześcijańską, włączając w to nawet patrystykę, która najdynamiczniej rozwijała się u schyłku starożytności, najmocniej nawiązywała do Platona, a z filozoficznie rozumianą scholastyką miała raczej niewiele wspólnego. Te rozróżnienia należy mieć w pamięci, kiedy czytamy czy słyszymy o pojęciu „scholastyka”. Bardzo łatwo bowiem pomylić jego różne treści.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Podążając tropem Arystotelesa, św. Tomasz uznał, że jedynymi rzeczami realnie istniejącymi są byty samoistne, zwane substancjami. Każda substancja posiada cztery przyczyny: formalną, materialną, sprawczą i celową. Dwie pierwsze – rozważając je z perspektywy zmian, jakie zachodzą w obrębie każdej substancji – zwiemy również aktem i potencją, a więc zdolnością rozwijania substancji, sprawiania, że przechodzi ona w coraz to nowe formy samej siebie.

Podobnie jak Stagiryta, św. Tomasz uznał, że również w przypadku człowieka możemy mówić o występowaniu tych czterech przyczyn. Przyczyną materialną

jest ciało, a formalną – dusza. Jednak wbrew Arystotelesowi, a w zgodzie z nauką Kościoła Akwinata uważał, że dusza przysługuje jedynie człowiekowi. Jak pamiętamy, grecki filozof nauczał, iż rośliny posiadają duszę wegetatywną (odpowiadającą za funkcje życiowe), zwierzęta mają także duszę popędliwą (odpowiadającą za namiętności, emocje i realizację naturalnych potrzeb), człowiek zaś posiada też duszę rozumną. Akwinata zastępuje wizję podziału duszy na trzy sfery, przysługujące w różnym stopniu wszelkim organizmom żywym, chrześcijańską wizją duszy, która przynależy jedynie człowiekowi. Rośliny i zwierzęta nie posiadają zatem żadnego stopnia „uduchowienia”, a jedynie pewne władze czy umiejętności, które z pojęciem duszy nie mają nic wspólnego. Dusza jest ponadto tym, co w człowieku najdoskonalsze, co upodabnia go do Boga, a zarazem czyni istotą rozumną. Tu na powrót zbiegają się systemy Stagiryty i Akwinaty, gdyż obaj w ten sam sposób analizują ludzki proces poznawania świata oraz zgodnie stwierdzają, że prawda to zgodność wypracowanej teorii z rzeczywistością.

Nie inaczej jest z zagadnieniami etycznymi. Dwaj filozofowie wychodzą od tych samych przesłanek i rozumowań, jednak ich wyniki w niektórych punktach muszą się różnić, ponieważ starszy z nich nie starał się udowadniać żadnych prawd objawionych, które były celem rozumowań tego drugiego. Pozostają zgodni w twierdzeniu, że wszelka nauka moralna dotyczy jedynie człowieka, gdyż jest on jedyną istotą rozumną. Zgadzała się również, że rozum musi górować nad wolą, gdyż wszelkie zło moralne wynika

z ludzkiej popędlivosti lub zaniechania konkretnych działań. Arystoteles głosił jednak zasadę złotego środka, w myśl której każda cnota jest umiarem, idealnym wyśrodkowaniem pomiędzy dwiema skrajnościami. Męstwo jest „wyśrodkowaniem” pomiędzy tchórzostwem a brawurą, dowcipność „leży po środku” pomiędzy byciem gburem a byciem kpiarzem, szczodrość zaś – pomiędzy skąpstwem a rozrzutnością. Św. Tomasz, zasadniczo dzieląc przekonanie o tym, iż cnota polega na umiarze, a przy tym jest czymś, co poznajemy i praktykujemy dzięki rozumowi (a więc jest czymś racjonalnym), podał nieco inną jej definicję. Uważał bowiem, że zło jest brakiem dobra. Jeśli sprawiedliwość jest cnotą, która polega na tym, że respektujemy prawa innych ludzi, to niesprawiedliwość polega na braku respektowania tychże praw. Skoro roztropność jest cnotą, która polega na rozsądnym i szczegółowym rozwiązywaniu kwestii złożonych, to nieroztropność jest brakiem tegoż rozsądku i szczegółowości. Zgodni pozostawali więc w tej kwestii, że cnota polega na umiarze, a także w przekonaniu, że robić coś poprawnie (realizować dobro) można tylko w jeden sposób, podczas gdy niepoprawnie (czyli popadać w występki moralne, grzechy) – na wiele sposobów. Podkreślmy też, że o ile Stagiryce zależało na osiągnięciu eudajmonii, czyli na prowadzeniu życia spokojnego i szczęśliwego, o tyle celem Akwinaty było osiągnięcie zbawienia. W tym ujęciu życie człowieka stanowiło dla Arystotelesa cel samym w sobie, natomiast dla św. Tomasza było jedynie „życiem doczesnym”, w którym mieliśmy zasłużyć na „życie wieczne” (zbawienie).

Ostatnią kwestią, o której koniecznie musimy tu wspomnieć, są twierdzenia św. Tomasza, które dotyczą zagadnienia Boga. Jak pamiętamy, odpowiednikiem idei Boga był dla Arystotelesa nieruchomy poruszyciel, określany też mianem pierwszej przyczyny. Zgodnie z rozumowaniem greckiego myśliciela wszelkie zmiany, jakie mają miejsce na świecie, wynikają z pojęcia ruchu. Ruch był dla Greków terminem, za pomocą którego określali ogół przemian, jakie zachodzą w rzeczywistości. Stagiryta zakładał, że u źródła ruchu (wszystkich przemian) danej substancji leży ich przyczyna sprawcza, która (wprawiając substancję „w ruch”) inicjuje naturalne dla niej, konieczne przemiany. Jeśli zaś będziemy badać zjawisko ruchu, a także jego przyczyn, musimy w końcu zadać sobie pytanie o istotę, która zapoczątkowała wszelkie przemiany, jakie dostrzegamy w świecie. Zdaniem filozofa pierwszą przyczyną wszelkiego ruchu, czyli również „przyczyną wszystkich przyczyn”, musi być nieruchomy poruszyciel. Jest on istotą, która niejako wprawiła świat w ruch i jego ruch podtrzymuje (jest gwarantem zachodzących na nim zmian). Co warto podkreślić, każda substancja dąży do osiągnięcia swej pełni, czyli do tego, co dla niej dobre. Podobnie jest z człowiekiem, który stale realizuje wartości, dokonując czynów, które uważa za własne dobro. Jeśli więc mówimy o nieruchomym poruszycielu jako o istocie doskonałej, która nie może już „dążyć” do niczego doskonalszego, niż ona sama, to wynika z tego na pozór kuriozalny wniosek. Otóż nieruchomy poruszyciel w ogóle nie zwraca uwagi na świat, myśli jedynie o samym sobie, a wspomniany świat

wprawił i nadal wprawia w ruch
mimowolnie, w ogóle na to nie bacząc.

Oczywiście z taką interpretacją św. Tomasz zgodzić się nie mógł, gdyż stała ona w jawnej sprzeczności z dogmatami Kościoła, uchodzącymi za prawdy objawione. Akwinata przyjmuje więc chrześcijańską wizję Boga jako Stwórcy świata, który stworzył ów świat według własnego projektu. Jest więc On pierwszą przyczyną wszystkich przemian, jakie zachodzą w rzeczywistości, nie jest jednak nieruchomym poruszycielem. Arystoteles zakładał bowiem, że świat jest odwieczny, a pierwszy poruszyciel jedynie wprawił go w ruch. Było to zgodne z greckim rozumowaniem *ex nihilo nihil*. Św. Tomasz pozostał zaś wierny Pismu Świętemu, w myśl którego świat powstał w wyniku aktu *creatio ex nihilo*.

O św. Tomaszu krąży wiele anegdotek; dziś powiedzielibyśmy, że w średniowieczu był wręcz postacią z memów. Podobno był człowiekiem bardzo pobożnym, ale za to uwielbiał jeść. Dlatego też w zakonie dominikanów przy jego miejscu wycięto w stole półokrąg, aby zmieścić się jego brzuch. Inna anegdota mówi, że zdefiniował kobietę jako „człowieka niewydarzonego” (nieudanego, niepełnego), a przez tę niefrasobliwość bywa do dziś uważany (niezbyt słusznie zresztą) za wroga kobiet. Spróbuj samodzielnie stworzyć mem dotyczący Tomasza z Akwinu.

Słownik

arystotelizm

ogólna nazwa poglądów filozoficznych Arystotelesa, określająca całą jego myśl filozoficzną, ale także wpływ, jaki wywarł na następców w swej szkole i późniejsze ruchy filozoficzne; w średniowieczu arystotelizm (zwłaszcza metafizyka i fizyka) posłużył teologom i filozofom do tworzenia teologii chrześcijańskiej i w ten sposób ugruntował w myśli chrześcijańskiej tomizm i scholastykę

creatio ex nihilo

(łac. kreacja z nicości) zasada teologii i filozofii chrześcijańskiej, w myśl której Bóg stworzył świat z nicości; przed stworzeniem świata istniał tylko jego Stwórca, a pytanie, ile czasu był sam i gdzie przebywał, nie mają żadnego sensu, ponieważ bez materii, dzięki której odmierzamy upływ czasu i mierzymy odległości przestrzenne, pytanie o czas i miejsce jest bezpodstawne, zwłaszcza w kontekście wiecznego przecież Boga

eudajmonia

(gr. *eudaimon* – posiadający dobrego ducha) jedno z kluczowych pojęć greckiej etyki, służące do opisu życia szczęśliwego i dobrego; synonimicznie eudajmonię można nazywać „szczęśliwością”, gdyż jej celem jest ukazanie ideału życia, do którego dąży człowiek racjonalny i rozsądny

ex nihilo nihil

(łac. *ex nihilo*) jedna z głównych zasad greckiej filozofii, a później fizyki; według niej nic nie powstaje z nicości i nic nie obraca się w nicość; materia, z której składa się konkrety przedmiot, istniała już przed nim, a po jego zniszczeniu stanie się budulcem nowych przedmiotów; w znaczeniu kosmogonicznym oznacza, że materia, z której składa się świat, musiała istnieć przed jego powstaniem, lub że świat z konieczności jest odwieczny

teologia

(gr. *theos* – bóg, *logos* – nauka) dziedzina wiedzy badająca zagadnienia z obszaru religii za pomocą metodologii i terminologii filozoficznej; nie jest nauką w pełnym znaczeniu tego słowa, gdyż jako pewnik przyjmuje kwestie, które pozostają w sferze wiary, stara się jednak w sposób racjonalny uzasadnić twierdzenia, które dla religii chrześcijańskiej mają kluczowe znaczenie

Ilustracja interaktywna

Polecenie 1

Poniżej znajduje się streszczenie dowodów na istnienie Boga, jakie zaprezentował św. Tomasz z Akwinu. Zapoznaj się z ich treścią. Rozważ, czy uważasz te dowody za wystarczające.

Polecenie 2

Ponownie przeanalizuj pięć dróg św. Tomasza. Następnie wybierz jeden z tych dowodów i przedstaw jego krytykę (spróbuj go obalić).

Pięć dróg św. Tomasza z Akwinu, czyli dowody na istnienie Boga

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Dlaczego Tomasza określano tytułem *doctor angelicus*?

- ☐ Św. Tomasz otrzymał tytuł anielskiego doktora przez wzgląd na swoją dobroć i pobożność.
- ☐ Św. Tomasz otrzymał swoje imię po archaniele Tomaszu.
- ☐ Św. Tomasz w *Sumie teologicznej* zajmował się angelologią (nauką o aniołach).

Ćwiczenie 2

Poniższe twierdzenia dotyczą pojęcia scholastyki. Wskaż te prawdziwe.

- ☐ Scholastyka w znaczeniu ogólnym oznacza sposób kształcenia, jaki obowiązywał w wiekach średnich.
- ☐ Scholastyka w znaczeniu filozoficznym oznacza nawiązywanie do myśli filozoficznej Platona.
- ☐ Najwybitniejszym przedstawicielem scholastyki był św. Tomasz z Akwinu.
- ☐ „Scholastyka” to synonim „patrystyki”.

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Poniżej znajdują się twierdzenia z zakresu filozofii Arystotelesa i filozofii św. Tomasza. Przyporządkuj je do odpowiedniej grupy.

Arystoteles

wizja *ex nihilo nihil*

wizja *creatio ex nihilo*

wada moralna jako brak umiaru

pierwsza przyczyna będąca
Stwórcą świata

dusza ludzka posiadająca sferę
wegetatywną, pożądlivą
i rozumną

wada moralna rozumiana jako
brak dobra

dusza ludzka, która przynależy
tylko człowiekowi

pierwsza przyczyna wprawiająca
świat w ruch

Św. Tomasz Akwinata

Ćwiczenie 5

Wskaż nazwę tej „drogi” św. Tomasza, której treść pokrywa się z dowodem św. Anzelma.

☐ Dowód z hierarchii doskonałości.

☐ Dowód z celowości przyrody.

☐ Dowód z przyczynowości sprawczej.

☐ Dowód z ruchu.

Ćwiczenie 6

Własnymi słowami wyjaśnij, na czym polega różnica (w sensie filozoficznym) pomiędzy patrystyką a scholastyką.

Ćwiczenie 7

Własnymi słowami wyjaśnij, na czym polegał dowód na istnienie Boga, jaki zaprezentował św. Anzelm.

Ćwiczenie 8

Własnymi słowami wyjaśnij, na czym polega dowód na istnienie Boga, zwany *ex motu*.

Dla nauczyciela

Autor: Ewa Orlewicz

Przedmiot: Filozofia

Temat: Św. Tomasz z Akwinu – filozof scholastyczny

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

2. Św. Tomasz z Akwinu. Uczeń:

- 1) przedstawia św. Tomasza koncepcję Boga i człowieka;
- 2) krytycznie rekonstruuje „pięć dróg”;
- 3) porównuje dwie argumentacje za istnieniem Boga – argumentację św. Tomasza („pięć dróg”) z argumentacją św. Anzelmą z Canterbury z Proslogionu (rozdz. 2 Bóg naprawdę jest);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne. Uczeń:

- definiuje termin *scholastyka*;
- wskazuje wpływ arystotelizmu na filozofię św. Tomasza;
- dokonuje analizy koncepcji „pięciu dróg” św. Tomasza;
- porównuje argumenty św. Anzelmą i św. Tomasza na istnienie Boga.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Św. Tomasz z Akwinu – filozof scholastyczny”. Prosi uczestników zajęć o rozwiązanie ćwiczeń nr 1–3 z sekcji „Sprawdź się” na podstawie treści w zakładce „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel przedstawia uczniom temat lekcji i cele zajęć, które wyświetla przy użyciu tablicy interaktywnej lub rzutnika, oraz wspólnie z uczestnikami zajęć ustala kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel, za pomocą dostępnego w panelu użytkownika raportu, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji, m.in. sprawdza, kto wykonał zadane ćwiczenie. Może wyświetlić odpowiedzi uczniów na tablicy interaktywnej. Prosi wybranego ucznia o uzasadnienie swojego rozwiązania. Dyskusja.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** W zależności od stanu przygotowania uczniów do lekcji nauczyciel prosi o indywidualne, ciche zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” lub od razu przechodzi do podziału uczniów na kilka grup, które na podstawie e-materiału układają pytania do quizu dla innych grup. Następnie nauczyciel wraz z uczniami określa zasady rywalizacji i punktowania dobrych odpowiedzi (np. gra na czas lub na liczbę poprawnych odpowiedzi). Przeprowadzenie gry w klasie. Nauczyciel lub

wybrany uczeń dba o prawidłowy przebieg quizu zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami. Nauczyciel nagradza zwycięską drużynę, np. ocenami z aktywności.

2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Ilustracja interaktywna”. Wybrany uczeń odczytuje treść polecenia: *Poniżej znajduje się streszczenie dowodów na istnienie Boga, jakie zaprezentował św. Tomasz z Akwinu. Zapoznaj się z ich treścią. Rozważ, czy uważasz te dowody za wystarczające.* Klasa dzieli się na grupy i opracowuje propozycje odpowiedzi. Przedstawiciel wskazanej grupy prezentuje propozycję rozwiązania zadania, a pozostali uczniowie komentują. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia odpowiedzi uczniów, udzielając im informacji zwrotnej.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Nauczyciel wyświetla treść ćwiczenia nr 4. Uczniowie rozwiązują je indywidualnie, a następnie omawiają odpowiedzi na forum klasy.
4. Uczniowie w parach opracowują quiz sprawdzający wiedzę z całej lekcji. Po określonym czasie wymieniają się przygotowanymi pytaniami z inną parą uczniów. Następnie wspólnie komentują swoje odpowiedzi.

Faza podsumowująca:

1. Zalogowany na platformie nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. Każdy uczeń ma dokończyć zdanie, odwołując się do wyświetlonych treści: *Zaczynam się zastanawiać...*
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Wybierz jedną ze szkół filozoficznych przedstawionych w e-materiale i przygotuj plakat, na którym opisziesz jej założenia.
2. Znajdź tekst opozycyjny, przedstawiający inny punkt widzenia w stosunku do omawianego na lekcji.

Materiały pomocnicze:

- Brudnik E., *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie: przewodnik po metodach aktywizujących*, Warszawa 2010.
- Étienne Gilson, *Tomizm. Wprowadzenie do filozofii św. Tomasza z Akwinu*, przeł. J. Rybałt, Warszawa 1960.
- James A. Weisheipl, *Tomasz z Akwinu. Życie, myśl i dzieło*, przeł. Cz. Wesołowski, Poznań 1985.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Ilustracja interaktywna” do podsumowania lekcji.